

«Στο τέλος, η Νουρ Σαμς πεθαίνει: μια ανταπόκριση από τη Δυτική Όχθη»

Κοιτάζω ξανά τρεις φωτογραφίες, τραβηγμένες κατά την επίσκεψή μας στον προσφυγικό καταυλισμό της Νουρ Σαρμς, στην πόλη Τουλκάρμ της Δυτικής Όχθης, τον Απρίλη του 2024.

✖ Φωτογραφία 1: 14 Απριλίου 2024. Ο Τζάφαρ, ένοπλος μαχητής του καταυλισμού, στέκεται μπροστά στο φακό σε στάση προσοχής εις μνήμην του φίλου του που κάποιες εβδομάδες πριν είχε δολοφονηθεί από τον ισραηλινό στρατό κατοχής σε αυτό ακριβώς σημείο.

✖ Φωτογραφία 2: 17 Απριλίου, τρεις ημέρες περίπου μετά. Το σώμα του Τζάφαρ περιβάλλεται από φίλους και συγγενείς για έναν τελευταίο χαιρετισμό.

✖ Φωτογραφία 3: 19 Απριλίου, ακόμα δηλαδή δύο ημέρες περίπου μετά. Η μητέρα του Τζάφαρ μας δείχνει και σχολιάζει κάποια από όσα μας είπε ο γιος της στην κάμερα, στη συνέντευξη που μας έδωσε. Έτσι όπως ήρθαν τα πράγματα, το υλικό αυτό είναι το τελευταίο που αποτυπώνει τον γιο της εν ζωή, είναι έτσι ιδιαίτερα πολύτιμο, και έχουμε επιστρέψει γι' αυτό το λόγο στον καταυλισμό ώστε να το μοιραστούμε μαζί της, καθώς και με όλη την οικογένεια και με τους φίλους του.

Ευτυχώς, οι μέτριες μου φωτογραφικές επιδόσεις (στην καλύτερη περίπτωση) με γλίτωσαν και από το πρώτο μέρος του ερωτήματος που είχε θέσει ο John Berger για τη φωτογραφία λίγα χρόνια πριν το θάνατό του (2013): συγκαταλέγεται η φωτογραφία στις καλές τέχνες; Και η απάντηση του δεν είναι απλά όχι, αλλά και ευτυχώς πως όχι, αφού έτσι η φωτογραφία γλίτωσε την κοινωνική αποκοπή και τη μουσειοποίηση της ζωγραφικής, για παράδειγμα, ή της γλυπτικής, και της κοινωνικής ασημαντότητας που θα τους επέφερε, εν τέλει, αυτή: όσο η εμπορική αξία ενός έργου τέχνης ανεβαίνει, προσθέτει ο Berger, τόσο κατεβαίνει η οποιαδήποτε άλλη του αξία, κι αυτό φυσικά περιλαμβάνει την κοινωνική. Η φωτογραφία λοιπόν, κάπως τη γλίτωσε. Στην περίπτωσή μας όμως, τι ακριβώς γλίτωσε, τι έσωσε η φωτογραφία;

Ιούλιος 2026, σήμερα δηλαδή, δύο χρόνια και κάτι μήνες από την επίσκεψή μας στη Δυτική Όχθη. Το γεγονός ότι έτυχε να βρεθούμε στη Νουρ Σαμς εκείνη τη χρονική στιγμή, περίπου δύο χρόνια πριν, και να καταγράψουμε την εναντίον της επίθεση, δεν άλλαξε ούτε στο ελάχιστο τη μοίρα του

καταυλισμού. Στο διάστημα που μεσολάβησε από την επίσκεψή μας μέχρι σήμερα, η Νουρ Σαμς έχει εκκενωθεί ολοκληρωτικά. Όπου βέβαια «καταυλισμός» στη Δυτική Όχθη, οι εξίσου μόνιμες με την υπόλοιπη πόλη γειτονιές και οι κατοικίες των Παλαιστινίων προσφύγων της Νάκμπα (του 1948) και της Νάξα (του 1967). Μέσα στα χρόνια, οι καταυλισμοί αυτοί έχουν γίνει σχεδόν πανομοιότυποι με τον υπόλοιπο αστικό ιστό, και έχουν ενταχθεί σε αυτόν. Οπότε, η λέξη «καταυλισμός» ίσως και να μην ταιριάζει στην περίπτωση μας. Αλλά ούτε και η λέξη «εκκένωση» μάλλον μας κάνει, κάπως ουδέτερος μου ακούγεται αυτός ο όρος. Καλύτερα λοιπόν: όλοι οι κάτοικοι του καταυλισμού, καθώς επίσης και αυτοί των καταυλισμών της Τουλκάρμ και της Τζενίν, έχουν εκδιωχθεί βίαια από τα σπίτια τους. Για δεύτερη, για τρίτη, ή και για πολλοστή φορά, έχουν γίνει (πολυ)πρόσφυγες. Και κάπως έτσι, το ταξίδι μας στη Δυτική Όχθη κατέληξε με το διαφανόμενο θάνατο της Νουρ Σαμς. Κατά τη διάρκεια της σύντομης παραμονής μας σε αυτή τη γωνιά της κατεχόμενης Δυτικής Όχθης, τρεις άνθρωποι πέθαναν. Να το πω λίγο πιο σωστά: τρεις άνθρωποι που εμείς οι ίδιοι συναντήσαμε πέθαναν. Γιατί, στο ίδιο διάστημα, πέθαναν πολύ περισσότεροι, δεκατέσσερις συνολικά. Ή, για να το πω ακόμα πιο σωστά: κανείς τους δεν «πέθανε» έτσι ξαφνικά – δεν τους πάτησε κάποια νταλικά, δεν άνοιξε η γη να τους καταπιεί. Τους δολοφόνησαν οι λεγόμενες IDF, οι αυτοαποκαλούμενες, δηλαδή, στρατιωτικές δυνάμεις «άμυνας» του ισραηλινού καθεστώτος.

Δολοφονήθηκαν, λοιπόν, τρεις άνθρωποι λίγο μετά τη συνάντησή μας μαζί τους, και ίσως θα έπρεπε να προσθέσει κανείς στο λογαριασμό και εκείνο τον έφηβο που τον γάζωσαν, τυχαία, στρατιώτες επιβαίνοντες σε ένα τζιπ καθώς έφευγαν από τον καταυλισμό, σ' έναν κυκλικό κόμβο λίγα μέτρα πιο κάτω από το ξενοδοχείο μας. Αυτόν τον τελευταίο, βέβαια, δεν τον είδαμε ποτέ. Είδαμε όμως να περνούν από μπροστά μας τα τζιπ και λίγα δευτερόλεπτα μετά ακούσαμε τις ριπές. Οπότε δεν ξέρω, μετράει κι αυτή ως συνάντηση; Τέλος πάντων, τρεις ή τέσσερις άνθρωποι που συναντήσαμε –δεν θα τα χαλάσουμε και στο μέτρημα– δολοφονήθηκαν.

Το ταξίδι αυτό το αποφασίσαμε ήδη με το φίλο και σύντροφο [Ross Domoney](#) λίγες ημέρες μόνο μετά την 7η Οκτώβρη 2023. Γνωρίζοντας πως η Γάζα ήταν εκτός συζήτησης, αφού το Ισραηλινό καθεστώς δεν έδινε, και εξακολουθεί να μη δίνει διαπιστεύσεις, καταλήξαμε στη Δυτική Όχθη, με ένα διπλό σκοπό: να καταγράψουμε τη δραματική κατάσταση εκεί μετά την 7η Οκτώβρη, αλλά και να σταθούμε ενσώματα αλληλέγγυοι στους κατοίκους της περιοχής· να τους σταθούμε, με άλλα λόγια, με τη φυσική μας παρουσία. Η απόφασή μας προέκυψε από την αίσθηση πως μια στήριξη της Παλαιστίνης εξ αποστάσεως (στα μάτια μας, πάντα) δεν θα ήταν αρκετή σε σχέση με όσα λάμβαναν χώρα εκεί. Και για να είμαι απόλυτα ειλικρινής, η απόφαση αυτή μας προσέφερε επιπλέον και ένα απαραίτητο παράθυρο απόδρασης, έστω και προσωρινής, από μια δυτική κοινωνία στην οποία, όπως γινόταν ολοένα πιο φανερό, ο φόβος για τυχόν συνέπειες, στον εργασιακό τομέα, για παράδειγμα, ή στον κοινωνικό μας κύκλο, έτρεφε μια κουλτούρα σιωπής αναφορικά με τη γενοκτονία που εξελισσόταν (και εξελίσσεται ακόμα) μπροστά μας. Κάποια στιγμή στο μέλλον, ήταν ήδη από τότε φανερό, η γενοκτονία θα ήταν καθολικά κατακριτέα. Αλλά για την ώρα, με τα συγκλονιστικά λόγια του Αιγυπτιοκαναδού συγγραφέα Omar El Akkad, «είναι πιο ασφαλές να κοιτάς αλλού, να κρατάς το κεφάλι χαμηλά, ρίχνοντας πού και πού μια ματιά στις ισορροπίες της “ευπρεπούς” κοινωνίας, για να

δεις αν έπαψε να είναι τόσο επικίνδυνο να πεις εκείνο για το οποίο η συνείδησή σου δεν αμφέβαλε ποτέ» (2025: 25).

Αποφασίσαμε, λοιπόν, να πάμε. Αλλά, βέβαια, σχετικά με την απόφασή μας αυτή είχαμε μια σημαντική αμφιβολία: πόσο χρήσιμη, πραγματικά, θα ήταν η παρουσία μας εκεί; Όσο το σκεφτόμουν, μου ερχόταν ξανά και ξανά στο μυαλό εκείνο το καρέ από την τρομερή Παλαιστίνη του κομίστα Joe Sacco στο οποίο φαντάζεται τον εαυτό του να απαντά ως εξής στο αγωνιώδες ερώτημα «Θα γράφεις κάτι για εμάς;» ενός πλανόδιου που συναντά στο ταξίδι του: «Θα ενημερώσω τον κόσμο για τα δεινά σας! Αναζητήστε το σύντομα στο πλησιέστερο σε εσάς μαγαζί με κόμικς...». Έτσι σκεφτόμουν κι εγώ, και ακόμα χειρότερα, να απαντώ σε μια δυνητική ερώτηση «Θα γράφεις, λοιπόν, κάτι για μας;» το εξής: «Μα και βέβαια, όπου να 'ναι ίσως και να σας αναφέρει ένα άρθρο μου σε κάποιο επιστημονικό περιοδικό που δεν θα το διαβάσει ποτέ κανείς, οπότε μη φοβάστε, όλα καλά!». Και εντάξει, όσο να πεις, ο Sacco έκανε περισσότερα με τα κόμικς του για να αναδείξει το δράμα και το μεγαλείο των Παλαιστινίων απ' όσα έχουν κάνει χιλιάδες επιστημονικά άρθρα μαζί, ενώ άλλαξε και τον τρόπο που μιλάμε για τους πολέμους εν γένει. Οπότε, οι δικές του αμφιβολίες δεν ήταν εν τέλει δικαιολογημένες. Οι δικές μας όμως;

Για το βιβλίο, δε θα μπορούσα από μόνος μου να κρίνω εάν τελικά θα διαψεύσει ή θα επιβεβαιώσει τις αμφιβολίες αυτές. Για τις παραπάνω φωτογραφίες όμως, ο Berger φαντάζει κάπως παρηγορητικός: «η φωτογραφία είναι αποτελεσματική όταν η στιγμή που καταγράφει περιέχει μια δόση αλήθειας που έχει γενική ισχύ, η οποία αποκαλύπτει εξίσου όσα απουσιάζουν από τη φωτογραφία όσο και όσα υπάρχουν σε αυτήν». Εντάξει τότε, εύκολα οι φωτογραφίες αυτές μπορούν να κριθούν ως επιτυχημένες: καταγράφουν κάτι που για εμάς στη δύση μπορεί να είναι από ιδιαίτερο μέχρι συνταρακτικό, καταγράφουν τον θάνατο και την απουσία που αυτός γεννά, σε διάστημα λίγων μόλις ημερών. Δεν είναι φωτογραφίες που έχουν μια γενική δυτική ισχύ. Στην περίπτωση της Παλαιστίνης, όμως; Εκεί ναι, βέβαια. Οι φωτογραφίες αυτές, καθώς και το βιβλίο που προέκυψε από το ταξίδι, καταγράφουν ένα ελάχιστο θραύσμα της συνεχούς παλαιστινιακής Ιστορίας· τρεις (ή ίσως τέσσερις) δολοφονίες ανάμεσα στις εκατοντάδες χιλιάδες. Αλλά το συγκλονιστικό με αυτά τα σκόρπια στιγμιότυπα της βίαιης καθημερινότητας είναι το πόσο γενικά είναι σε ισχύ. Μεταξύ της καθεμιάς από τις φωτογραφίες μεσολαβούν κάποιες ημέρες, και στο σύνολό τους απέχουν δύο και κάτι χρόνια από το σήμερα. Σε κάθε ημέρα από αυτές τις οκτακόσιες που έχουν μεσολαβήσει, η συνθήκη της κατοχής, του εκτοπισμού και του θανάτου γενικεύεται.

Το βιβλίο αυτό λοιπόν δεν προσπαθεί να διηγηθεί ολόκληρη την ιστορία του παλαιστινιακού λαού, ούτε καν αυτής της ίδιας της Νουρ Σαμς. Πώς θα μπορούσε άλλωστε; Όμως, μέσα από την περιγραφή του ταξιδιού, προσπαθεί να ψηλαφήσει και να αναδείξει τη μνήμη ως θεμελιώδες στοιχείο της παλαιστινιακής αντίστασης στο αδυσώπητο κατοχικό παρόν. Τη μνήμη ανθρώπων, αγώνων, τόπων. Και η τραγική ειρωνεία είναι πως ο ίδιος ο τόπος

όπου επιχειρήθηκε η καταγραφή της συλλογικής αυτής μνήμης, ο καταυλισμός της Νουρ Σαμς, έγινε, στο μεταξύ, και αυτός μια ανάμνηση. Αυτό εδώ το εγχείρημα ξεκίνησε με την καταγραφή της συλλογικής παλαιστινιακής μνήμης μέσω της Νουρ Σαμς και καταλήγει με την καταγραφή της μνήμης της ίδιας: στο τέλος, η Νουρ Σαμς πεθαίνει.

Αναφορές

- Berger, John (2013) Understanding a Photograph. Penguin.
- El Akkad, Omar (2025) One Day, Everyone Will Have Always Been Against This. Canongate Books
- Sacco, John (2006) Palestine. Εκδόσεις ΚΨΜ.

*Οι φωτογραφίες που συνοδεύουν το κείμενο είναι από το προσωπικό αρχείο του συγγραφέα του άρθρου.

*Αφορμή για το κείμενο είναι το βιβλίο του Αντώνη Βραδή [Άνοιξη στην Παλαιστίνη: Μια μαρτυρία από τη Δυτική όχθη](#) που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις ΚΨΜ.